

УДК 332.122:338.432(477)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОЛІПШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ

О.А. Боднар, асистент

Миколаївський національний аграрний університет

Анотація. Розглянуто особливості формування виробничо-господарської діяльності сільських територій Миколаївської області, необхідність диверсифікації аграрного виробництва.

Аннотация. Рассмотрены особенности формирования производственно-хозяйственной деятельности сельских территорий Николаевской области, необходимость диверсификации аграрного производства.

Annotation. The features of the formation of industrial and economic activities of rural areas Mykolayiv region, the need for diversification of agricultural production.

Вступ. Останніми роками позитивні зрушення в сільськогосподарському виробництві не змогли розв'язати проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій. Виробництво сільськогосподарської продукції та її переробка не забезпечують потреби населення в якісних продуктах харчування. Найгострішими проблемами залишаються відсутність економічного інтересу жити та працювати в сільській місцевості, мотивації до праці, наявність безробіття, трудова міграція, бідність і руйнування соціальної інфраструктури села. Сільські населені пункти поступово обезлюднюються та припиняють своє функціонування.

Економічна криза в аграрному секторі зумовила необхідність радикальних економічних змін на селі, створення повноцінного ринкового середовища як у виробничій, так і соціальній сферах.

З огляду на актуальність даної проблеми її дослідженням займалися зарубіжні і вітчизняні вчені, серед яких можна виділити С. І. Богуцького, Т. Ганслі, С. О. Гудзинського, О. Ю. Єрмакова, А. Маршалла, П. Самуельсона, П. Т. Саблука, В. П. Рябоконт, І. В. Прокопу та інші. Проте недостатня обґрунтованість і непослідовність кроків у процесі ринкової трансформації економіки України, відсутність чіткого бачення української

моделі соціально-орієнтованої економіки обумовили значні соціальні диспропорції та деформації у суспільстві і більш за все в сільській місцевості.

Постановка задачі. Основним завданням дослідження є визначення особливостей формування виробничо-господарської діяльності сільських територій Миколаївської області з метою визначення засобів і шляхів подолання проблем соціально-економічного розвитку регіону.

Результати досліджень. Перспективи соціально-економічного розвитку сільських територій регіону значною мірою визначаються економічним станом його господарського комплексу. Важливою умовою ефективного функціонування останнього виступає диверсифікація виробничо-господарської діяльності сільської території, що здійснюється її суб'єктами господарювання, аграрного сектора зокрема. Оскільки в ринковому середовищі отримання прибутку виступає в якості генеральної виробничої цілі, то її досягнення може як ув'язуватися з сільськогосподарським виробництвом, так і знаходитися за його межами.

Основні можливості розвитку села та його галузевої структури залежать від рівня забезпечення ресурсами. З огляду на специфічні природні умови, регіон має обмежені можливості для ведення сільського господарства, проте за існуючих тенденцій ситуація в сільськогосподарському виробництві області зазнає змін (табл. 1).

Отже, при збереженні існуючих тенденцій до 2015 року виробництво валової продукції у сільськогосподарських підприємствах порівняно з 2010 роком скоротиться на 26,1%. Переважна більшість основних продуктів харчування вироблятиметься в особистих селянських господарствах, виробництво в яких збільшиться і становитиме 110,6% проти 2010 року. Як наслідок, значна частина трудових ресурсів залишатиметься в особистих селянських господарствах. Також треба відмітити, що до 2015 року очікується збільшення виробництва продукції тваринництва майже на 30 %.

Динаміка сучасного стану галузей, що займаються виробництвом названих продуктів, констатується як застійна та регресивна. А тому потребує пошуку

нових виробництв та послуг для соціально-економічного розвитку сільської території регіону.

Таблиця 1

**Прогноз виробництва валової продукції сільського господарства
(у порівнянних цінах 2005 року) у Миколаївській області, млн грн.***

Показник	Рівняння тренду	РОКИ		2015 до 2010, %
		2010	2015	
Всього	x	3439	3181,2	92,5
в т.ч. рослинництво	x	2414,2	1849,9	76,6
тваринництво	x	1024,8	1331,3	129,9
сільськогосподарські підприємства	x	1698,1	1255,1	73,9
в т.ч. рослинництво	$y = 1840,60 x^{-0,175}$	1430	1041,6	72,8
тваринництво	$y = 11715,55 x^{-1,229}$	268,1	213,5	79,6
господарства населення	x	1740,9	1926,1	110,6
в т.ч. рослинництво	$y = 252,42 x^{0,357}$	984,2	808,4	82,1
тваринництво	$y = 42,99 x$	756,7	1117,7	147,7

* Розраховано автором з використанням джерела [1]

Відродження сільського господарства в області можливе як шляхом екстенсивного розвитку, так і інтенсивного. Екстенсивний розвиток передбачає розширення посівних площ в рослинництві та збільшення поголів'я худоби в тваринництві. Проте використовувати в рослинництві можна лише ті угіддя, які придатні для сільськогосподарського використання в даному регіоні. Тут, в першу чергу, мова йде про занедбані угіддя, які не використовуються власниками або простоюють під парами через брак коштів на їх обробіток.

Наведемо прогноз виробництва валової продукції рослинництва с.-г. підприємствами в 2015 році, за умови використання в обороті угідь на рівні 1990 року. (табл. 2).

Так, в рослинництві потенціалом для збільшення виробництва валової продукції є використання в господарському обороті не використовуваних угідь, що дозволить збільшити посівні площі на 5%. Ці площі доцільно засівати культурами, на яких традиційно спеціалізувалась область – зерновими, соняшником, ріпаком, вирощувати овочі і баштанні культури, а з відродженням

тваринництва – кормові культури. Для досягнення рівня 1990 року потрібно площі зернових збільшити на 45,8 тис. га переважно за рахунок озимих, на 20 тис. га за рахунок соняшнику, 3,8 тис. га за рахунок ріпаку, також 2,1 тис. га за рахунок збільшення посівних площ картоплі і баштанних культур (табл. 2).

Таблиця 2

**Прогноз виробництва валової продукції рослинництва
сільськогосподарськими підприємствами при збільшенні посівних площ***

Культура	Посівна площа, тис. га		Площа, з якої зібрано врожай в 2010 р.		Урожайність в 2010 р., ц/га	Валовий збір, тис. т		
	2010 р.	прогноз	тис. га	% до посівної площі		1990 р.	2010 р.	прогноз
Зернові	916,9	962,7	876,8	95,6%	25,1	2706,2	2200,7	2416,5
соняшник	400,4	420,4	396,6	99,1%	14,8	220,4	586,1	622,2
соя	18,1	19,0	17,9	98,9%	15,2	9,2	27,2	28,9
ріпак	76,7	80,5	72,3	94,3%	16,7	0	120,9	134,5
Картопля і овоче-баштанні культури	42,4	44,5	38,1	89,9%	139,1	524,3	548,4	619,3

* Розраховано автором з використанням джерела [1]

Отже, за умови повернення до господарського обороту угідь, що не використовуються, при існуючій урожайності валовий збір зернових збільшиться на 10 %, соняшнику та сої на 6 %, ріпаку на 11%, а картоплі та овоче-баштанних культур майже на 13%. При впровадженні інтенсивних технологій ці показники будуть значно вищими.

Про перспективи розвитку тваринництва, насамперед м'ясного та молочного скотарства, свідчить те, що потреба населення області у м'ясі, м'ясопродуктах, молоці та молочних продуктах повністю не задоволена, хоча на Миколаївщині цій галузі приділяється значна увага.

З метою забезпечення сталого розвитку цієї галузі в області розроблено та затверджено ряд програм, основним завданням яких є забезпечення рентабельного ведення тваринництва за рахунок нарощування обсягів виробництва тваринницької продукції та доведення їх до рівня, який би

забезпечив мінімальні норми споживання населенням, впровадження перспективних ресурсозберігаючих технологій, створення міцної кормової бази, забезпечення зростання рівня продуктивності тварин, зупинення спаду скорочення чисельності худоби.

Особисті селянські господарства не зможуть вирішити проблему збільшення товарних ресурсів молока, м'яса, яєць та покращання забезпечення ними населення. Ці господарства, на нашу думку, пройшли «пік» свого розвитку кілька років тому і значна частина господарів, вирішивши проблему виживання в умовах кризи, шукають інших шляхів підтримання рівня життя, скорочуючи розміри свого господарства.

Забезпечити високі темпи зростання чисельності поголів'я корів навіть при створенні найкращих умов для розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах не вдасться. В умовах повного занепаду селекційно-племінної роботи в сільськогосподарських підприємствах, зниження якості наявного в них поголів'я, а також низької якості поголів'я в особистих селянських господарствах організувати нормальний процес розширеного його відтворення на такій базі неможливо. Необхідна реалізація заходів, які дозволили б зробити якісний прорив у розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Державна допомога повинна передбачати також запровадження механізму компенсацій за придбання високопродуктивних тварин за кордоном, фінансування селекційно-племінної роботи, здешевлення кормозбиральної техніки. Всі заходи повинні відповідати вимогам СОТ щодо державної підтримки сільського господарства.

Для виходу з кризи в сільській місцевості необхідно докорінно змінити низку підходів до питань відродження, розглядаючи її не лише в агровиробничому аспекті, але і як соціально-територіальну підсистему з покладеними на неї функціями.

У сучасних умовах функціонування агроформувань найбільш прийнятними є застосування горизонтальної та вертикальної диверсифікації.

Застосування горизонтальної (виробництво нової продукції, яка призначена для наявних клієнтів підприємства, але не пов'язана з наявною продукцією технологічно) та вертикальної диверсифікації (приєднання до існуючого виробництва попередніх або наступних стадій) дасть змогу сільгоспідприємствам урізноманітнити господарську діяльність, що впливатиме на її ефективність.

Отже, стратегічна орієнтація сільськогосподарських підприємств - це комплексна програма дій, яка визначає місію, головні цілі, пріоритетні напрями діяльності та умови їх ефективного функціонування.

Диверсифікація як стратегічна орієнтація передбачає значні потенційні можливості для успішного розвитку сільськогосподарських підприємств. Водночас вона є ризиковою і основна проблема її застосування полягає в оптимальному наборі видів діяльності. Тому є потреба у визначенні виробничої структури та плануванні діяльності сільськогосподарських підприємств.

Отже, пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку сільських територій полягають у наступному:

- зміцнення конкурентних позицій сільських населених пунктів у межах регіону через розвиток потенціалу їх людських і природних ресурсів;

- забезпечення зростання місцевої економіки через пошук ринків збуту для продукції чи послуг, що виробляються на конкретній території та підвищення рівня зайнятості сільського населення шляхом розвитку інфраструктурних об'єктів;

- розвиток нових видів сільськогосподарської й поза сільськогосподарської діяльності на основі формування інвестиційної привабливості сільських територій [2].

Це дає підстави для наукового опрацювання можливих варіантів розширення сфери прибуткових сільських виробництв і послуг, зокрема таких, що базуються на нестандартних й оригінальних ідеях. Саме до них належить впровадження на ринок декоративних садових (паркових) виробів, асортиментний спектр яких охоплює різноманітні квітникові підставки, чаші,

тумби, лави, столики, альтанки, скульптури та ін., виробництво яких може стати перспективним видом сільської підприємницької діяльності [3, с. 247-250].

Змінити нині існуючий стан речей реально за умови диверсифікації виробництва та здійснюваних на сільській території послуг. До числа таких відносяться послуги в сфері готельного бізнесу, що формує основу перспективних для розвитку на селі сільського туризму, рекреації, оздоровлення, відпочинку тощо.

Диверсифікація аграрного виробництва дозволяє виробникам сільськогосподарської продукції розширювати спектр здійснюваних послуг в тому числі комунально-побутових, збільшувати кількість робочих місць для висококваліфікованої робочої сили, економити на купівлі електроенергії, підвищувати родючість сільськогосподарських угідь, отримувати додаткові грошові надходження від утилізації промислових відходів та продажу сухої органіки, а також теплової та електричної енергії, сприяти збереженню навколишнього природного середовища.

Висновки. Надання сільській території різнобічного та багатогалузевого характеру з комбінуванням у виробничо-господарській діяльності традиційних та нових виробництв та послуг повинно не тільки опиратися на сучасні наукові здобутки, а й формуватися в сільській місцевості. Цьому сприятиме поширення та прикладне використання наукових та освітніх напрацювань Миколаївського національного аграрного університету в його сільських філіях, що доцільно формувати на основі провідних спеціалізованих кафедр, в сільських радах та сільськогосподарських підприємствах різних форм власності та господарювання.

Список використаної літератури.

1. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2010 рік. – Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – 639 с..

2. Васьківська К.В. Проблеми розвитку сільських територій [Електронний ресурс]. К.В. Васьківська, І.В. Сембай, О.А. Сікора. – Режим доступу : www.nbuuv.gov.ua/portal/soc_gum/e_apk/2009.../09_11_26.pdf.

3. Сахацький М. П. Маркетингові стратегії впровадження на ринок декоративних садових виробів / М. П. Сахацький, О. А. Белевят // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. Вип. 37. – Одеса: Імідж-Прес, 2007. – С. 247-250.

Боднар Олена Андріївна. Контактна інформація:

Адреса: 57217, Миколаївська обл., Жовтневий р-н, с. Полігон, вул. Центральна, б. 28, кв. 3.
тел.: 067 799 70 70, e-mail: lenatsurikova@mail.ru